

ANADOLU
DİL VE EĞİTİM DERGİSİ
Anatolian Journal of Language and Education
(ANADED/AJLE)

Geliş/Received: 13.03.2023 *Kabul/Accepted:* 28.03.2023
Makale Türü/Article Type: Araştırma / Research

Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek'te Bir Değer Olarak Komşu ve Komşuluk

*Mahir KAVUN**
*Ferhat ARSLAN***

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Ayfer Tunç tarafından kaleme alınan *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek* adlı kitaptaki komşu ve komşuluk algısının tespit edilmesidir. Bu amaçtan hareketle önce eserdeki komşu ve komşulukla ilgili kavramlar, ifadeler tespit edilmiş, ardından da söz konusu kitaptaki komşu ve komşuluğa ilişkin hususlar incelenmiştir. *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek*, incelenerek gerçekleştirilen bu nitel çalışmada doküman analizi kullanılmış ve kitaptan elde edilen veriler dijital ortama aktarılmıştır. Söz konusu eserde komşu ve komşuluğa ilişkin çok sayıda ifadeye rastlanmıştır. Bu eserde komşuların (cenaze, düğün, nişan, iyi gün, kötü gün vb.) vazifeleri; çeşitli şekillerde nitelendirilen, tanımlanan komşuluk ve komşu tipleri (iyi komşu, teklifsiz gidilmeyen komşu, yakın komşu, yan komşu ve yaşlı komşu vb.) yer almaktadır. Eserde tespit edilen komşu ve komşulukla ilgili verilerden hareketle Türk toplum hayatında bir unsur olarak komşu ve bir kavram olarak da komşuluk algısı irdelenmiştir. Çalışma sonucunda söz edilen kitapta hasta(lanmış) komşu, iyi komşu, öbür komşu, teklifsiz gidilmeyen komşu, yakın komşu, yan komşu, yaşlı komşu ve yüzüstü komşu olmak üzere toplam sekiz komşu tipinin farklı sıklıkta geçtiği belirlenmiştir. Bu çalışmadan hareketle komşuluğun başka yazarların eserlerine yansımalarına ilişkin araştırmalar yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Ayfer Tunç, Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek, komşu, komşuluk.

Neighbor and Neighborliness as a Value in the Book Titled *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek*

ABSTRACT

The purpose of this study is to identify the perception of neighbor and neighborliness in the book titled *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek* written by Ayfer Tunç. The concepts and expressions related to the neighbor and neighborliness were identified. Then the issues related to the neighbor and neighborliness in the book were examined in line with this purpose. Document analysis was used in this qualitative study. Data obtained from the book was transferred to the digital media. Many expressions about the neighbor and the neighborliness were found in the book. The book includes duties of the neighbors (funeral, wedding, engagement, in good times, in bad times etc.) and also various types of neighbors and neighborliness (good neighbor, the neighbor who is not visited without invitation, immediate neighbor, nextdoor neighbor and old neighbor, etc.) In the light of data which taken from the book, the perception of neighbor as an element and the perception of neighborliness as a concept in the Turkish community life were examined. As a result of the study, it has been indicated that eight types of neighbors, including the patient neighbor, the good neighbor, the other neighbor, the neighbor who is not visited without invitation, the immedi-

Atf Bilgisi: Kavun, M. ve Arslan, F. (2023). *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek'te bir değer olarak komşu ve komşuluk*. *Anadolu Dil ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 12-20. Doi: <https://10.5281/zenodo.7772530>

* Öğr. Gör., Bayburt Üniversitesi, TÖMER, mahirkavun@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1319-5145

** Müdür Yardımcısı, Samsun İlkadım Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü, ferhatarslan55@gmail.com, ORCID: 0009-0007-6278-388X

ate neighbor, the next-door neighbor, the old neighbor and the shameless neighbor are mentioned in the book with varying frequency. Further studies can be conducted regarding the reflections of the neighborliness on the works of other authors.

Keywords: Ayfer Tunç, Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek, neighbor, neighborliness.

Giriş

İnsan, doğası gereği toplum içinde ve toplumla birlikte yaşama gereksinimi bulunan bir canlıdır. Bu husus, tercihten ziyade ihtiyaçlardan kaynaklı bir zorunluluktur. “İnsan, hayatını sürdürebilmek için şu ya da bu biçimde diğer insanlar ile bir arada olmaya mahkûmdur” (Gündüz ve Yıldız, 2008: 123). İnsanın yaşamını uygun şartlarda sürdürebilmesi için yaşam boyunca aile çevresinden akrabalara, arkadaşlardan diğer insanlara varıncaya kadar çok geniş bir yelpazede iletişim kurmak zorunda olduğu söylenebilir. Gündüz ve Yıldız’ın (2008) da belirttiği gibi bu iletişimlerin bir kısmı bilinçli iken bir kısmı tercihe bağlı olmadan meydana gelir. Örneğin, dolmuşta yolculuk eden insan, diğer bir yolcunun ücretini ya da para üstünü vermek suretiyle belki de daha önce hiç görmediği ve karşılaşmadığı biri(leri) ile jestle ya da sözlü olarak iletişime geçebilir.

İnsanın kimi zaman bilinçli kimi zaman da tercihe bağlı olmadan iletişim kurmak zorunda olduğu öznelerden biri de komşular(ı)dır. Türkçe Sözlük’te; “Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad” (TDK, 2011: 1469) olarak tanımlanan komşu, aile bireylerinden sonra mekân açısından insana en yakın olan kişidir. Müstakil evlerden apartman hayatına geçişin hızlı bir biçimde gerçekleştiği günümüzde komşularla kurulan iletişimin kalitesi bireyin yaşam kalitesini doğrudan etkiler.

Komşularla kurulan iletişimin bir çıktısı olarak gelişen komşuluk olgusu ise “1. Komşu olma durumu. 2. Komşularla olan ilişki” (TDK, 2011: 1469) olarak tanımlanır. Sadece ulusal değil aynı zamanda evrensel bir değer olan komşuluk, toplum hayatının dinamikleri içinde önemli bir yer tutar. Komşuluğun Türkçe Sözlük’teki kabulüne ilişkin Türk Dil Kurumunun internet sitesi incelendiğinde komşuyla ilgili üç deyim ((*bir yeri komşu kapısı yapmak*, (*bir yeri komşu kapısına çevirmek*, *kapı komşusu yapmak* (*etmek*)) ve on dokuz atasözüne (*düğün olur iki kişiye, kaygısı düşer deli komşuya*, *ev alma, komşu al, gülme komşuna, gelir başına, hayır dile komşuna, hayır gele başına, komşu boncuğunu çalan gece takınır, komşu ekmeği komşuya borçtur, komşu hakkı, Tanrı hakkı gibidir, komşu iti komşuya ürürmez, komşu kızı almak, kalaylı kaptan (tastan) su içmek gibidir, komşu komşunun külüne (tütününe) muhtaçtır, komşuda pişer, bize de düşer, komşunu iki inekli iste ki kendin bir inekli olasin, komşunun tavuğu, komşuya kaz görünür (karısı kız görünür), kötü komşu insanı hacet sahibi eder, kurda konuk (komşu) giden, köpeğini yanında götürür, kurt komşusunu yemez, sırça köşkte oturan komşusuna taş atmamalı, yakın (hayırlı) dost (komşu) uzak (hayırsız) hısumdan (akrabadan) yeğdir (iyidir), yaman komşu, yaman avrat, yaman at; birinden göç, birin boşa, birin sat) rastlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr>).*

Komşuluk, bireyi toplumsal düzlemde sağlam limanlara taşıyabilme gücüne sahiptir. Bu açıdan komşular arası ilişkilerden üst düzeyde istifade edilmesi yerinde bir tercih olacaktır. “Komşuluk ilişkileri; yardımlaşma, dayanışma, güven, saygı, sevgi, iletişime açık olma gibi birçok değerlerin uygulama alanı gibidir” (Memişoğlu, 2019: 282). Bir değer olarak kabul edilen komşuluk, birçok değeri derinden etkilemesi yönüyle diğer değerler arasında önemli bir konuma sahiptir.

Eğitim alanında hazırlanan akademik çalışmalarda bir değer olarak komşuluğun yer aldığı görülmektedir (Çintaş, 2009; Demirkol, 2021; Memişoğlu, 2019; Yıldırım, 2017). Bu çalışmalarda bazen bir yazarın seçilen eserlerinde (Çintaş, 2009; Memişoğlu, 2019; Yıldırım, 2017) bazen de bir eserde (Demirkol, 2021) değerlerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Alanyazında bu çalışmaların

dışında doğrudan komşuluğu ele alan çalışmalara da rastlanmaktadır (Buhurcu, 2020; Gündüz ve Yıldız, 2008; Menteşe, 2022).

Özkan (2022) tarafından hazırlanan eserde komşu ile kullanılan ön adlar şu şekilde sıralanmaktadır:

“bitişik, kuzeybatı, güvenilir, kadim, gözlüklü, iyi kalpli, birkaç, hamarat, beş on, vefalı, becerikli, ruhlu, ağırbaşlı, alakalı, alkolik, asırlık, belalı, bütün, canciğer, cömert, çalışkan, çapkın, çocuklu, dedikoducu, değerli, dost, dürbünlü, evli, fakara, güler yüzlü, Güneyli, hasta, hastalıklı, ihtiyar, iki, kapısı açık, karşı, kaygılı, kırklık, kıskanç, kıyafetli, küs, meraklı, muhterem, nazik, olur olmaz, oturmuş, öteki, özbeöz, özverili, Rum, saygılı, saygın, saygısız, sessiz sedasız, sportmen, şirin, talihli, telaşlı, upuzun, yakın, yaşlıca, yerli, yüzsüz, zengin” (s. 420).

Bu çalışmada ise Ayfer Tunç tarafından kaleme alınan *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek*'te (70'li Yıllarda Hayatımız) komşuluğun yansımalarını tespit etmek amaçlanmıştır. Yapılan literatür taramasında bir eserdeki komşuluğu ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkçede etrafına çok sayıda kavramı toplayan komşu(luk) kavramı üzerinde durulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek*'te geçen komşu tipleri nelerdir?
2. *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek*'te komşuluğa ilişkin bulgular nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma, Ayfer Tunç'un *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek (70'li Yıllarda Hayatımız)* adlı eserinde komşu ve komşuluğun yansımalarını tespit etmenin amaçlandığı nitel bir araştırmadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Kıral (2020) tarafından “basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntem” (s. 173) olarak tanımlanan doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir.

İnceleme Nesnesi

Araştırmada *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek (70'li Yıllarda Hayatımız)* adlı eser, inceleme nesnesi olarak kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamındaki veriler, Ayfer Tunç'un *Bir Mâniniz Yoksa Anneler Size Gelecek (70'li Yıllarda Hayatımız)* kitabından toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma için elde edilen veriler, bir ofis programında komşu ve komşuluk kategorileri altında ele alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın amacına yönelik olarak oluşturulan iki araştırma sorusuna ilişkin bulgular bu başlık altında verilmiştir.

Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek'te komşu tiplerine ilişkin ifadeler şu şekildedir:

1. “Konfeksiyon henüz hayatımıza girmemişti, hazır giyim terzilerden daha pahalıya mal oluyordu. Bu yüzden önlükler de, elinden dikiş gelen anneler, teyzeler veya **yakın komşular** tarafından dikilirdi” (Tunç, 2018: 68).

2. “Çalınan kapı açılmayınca doğru olan evde yoklar diyerek dönüp gitmek iken, o yıllarda öyle yapılmazdı. **Yan komşuya**, bilmiyorsa **öbür komşuya**, derken neredeyse bütün mahalleye nerede oldukları sorulur, bu arada mahallede son derece gereksiz bir telaş, **yan komşuda** hafif manidar bir mırıldanma başlardı: "Allah Allah . . . Bize haber vermeden acaba nereye gittiler?" (Tunç, 2018: 108).

3. “Böyle durumlarda uyuyormuş da gürültüye uyanmış numarası yapmak en doğrusu olduğu için, baba hafif uykulu bir ifadeyle kapıyı açar "Ne oluyor?" diye sorar, ev halkını sağ salım karşılarında gören komşular rahat bir nefes alır, en **yakın komşu**, ne kadar yakın ve ilgili olduklarını göstermek için "Başınıza bir şey geldi sandık..." der, baba birkaç cümle geveler, herkes evine dağılır, bu arada bir-iki **yüzsüz komşu** eve girip televizyonun karşısına geçmeyi başarır, o keyifli gece yaşanmadan biterdi” (Tunç, 2018: 109).

4. “Evde yapılan mütevazı nişanların çoğuna sadece yakın akrabalar ve **yakın komşular** çağrılır, ev müsaitse daha kalabalık olmasında bir sakınca görülmezdi” (Tunç, 2018: 273).

5. “Evde yapılacak nişanlarda komşuların hakkı ödenmezdi. En az ev halkı kadar koştururlar, gerekli eşyaları temin ederler, töreni kendilerine dert ederlerdi. Kızın annesi, varsa becerikli yakın kadın akrabaları ve komşuları nişanın organizasyonuna kabaca kaç kişinin geleceğini tespit ederek başlardı. Evin günler önceden baştan başa badana-boya yaptırılmış odaları yeniden düzenlenir, kimin nereye oturtulacağı kararlaştırılırdı. Hiçbir evde nişana gelecek davetlilerin tümünün oturmasını sağlayacak kadar koltuk, kanepeler, sandalye bulunmadığı için, komşulardan sandalye temin edilirdi. Misafirlere ikram edilecek kuru ve yaş pasta için tabaklar, çatal, limonata ya da gazozlar için bardaklar da sayıca yeterli olmazdı. Ama **iyi bir komşu** bütün bu ihtiyacı önceden görür ve kendiliğinden nişan evine getirirdi. Daha **yakın ve iyi komşular** sadece bu tür eşyaları temin etmekle kalmazlar, börek açarlar, tatlı yaparlardı” (Tunç, 2018: 273-274).

6. “Küçük çocuklar ortalığı karıştırmış, yiyecekleri döküp saçmış, her eşya yerinden oynamış, mutfak ağzına kadar yıkanmayı bekleyen bulaşıklarla dolmuş olurdu. **İyi komşular** bir koşu gidip üstlerini değiştirdikten sonra ortalığı toplamaya, dağ gibi yığılmış bulaşıkları yıkamaya koyulurlardı. Sabaha kadar ortalık toplanır, yeri değiştirilmiş eşyalar yerlerine konur, komşuların getirdiği tabaklar, çatal, bardaklar, hatta sandalyeler sahiplerine verilmek üzere hazırlanırdı” (Tunç, 2018: 276).

7. “Cenaze günlerinde **yakın komşulara** çok iş düşerdi. Aile yakınları kederli olduğu için bir yığın işle komşular ilgilenirler, evde doğan ihtiyaçları sezdirmeden giderirler, kendi evlerinden sandalye getirirler, misafirleri karşılayıp yolcu ederler, kapı önünde biriken ayak-kabılları düzene sokarlar, geç saatlerde hala ölünün başında oturanlar için çay demlerler, kı-sacası **iyi bir komşunun** yapması gerektiğine inanılan her şeyi yaparlardı” (Tunç, 2018: 318-319).

8. “Mevlîtlerde ev halkının yanı sıra, **yakın komşuların** genç kızları da seferber olurdu. Gelecek kişi sayısı aşağı yukarı tahmin edilir, evde bu kadar kişinin oturmasına yetecek kadar yer yoksa **yakın komşudan** sandalye istenirdi” (Tunç, 2018: 323).

9. “Tarhana yapamayacak kadar **yaşlı komşulara**, yakın akrabaya dağıtılır, kalan da zaten aileye yeterdi. Ev eriştesi maharet ve sabır isterdi” (Tunç, 2018: 353).

10. “Gidemeyecek kadar **hasta veya yaşlı komşulara** uğrayıp pazardan bir istekleri olup olmadığını sormak komşuluk vazifesiydi” (Tunç, 2018: 358).

11. “Gündelik oturmalar kabul günlerinden farklı bir misafirlik türüydü. **Teklifsiz gidilmeyen bir komşuya** ve uzun zamandır ziyaret edilmemiş bir ahaba gitmek üzere birkaç kadın sözleşirler, ev sahibine haber vermek üzere bir çocuk gönderirlerdi. Çocuğa ne diyeceği iyice belletilirdi. Çocuk annesinin ve diğer ‘teyzelerin’ gitmek istedikleri kadının kapısını çalar, tam öğretildiği şekilde ‘Bir mâniniz yoksa annemler size gelecek,’ derdi” (Tunç, 2018: 383-384).

Tablo 1. *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek’ki komşu tipleri*

Sıra No	Komşu Türü	Geçiş Sıklığı	Sayfa
1	Hasta(lanmış) komşu	1	358
2	İyi komşu	3	273-274, 276, 318-319
3	Öbür komşu	1	108
4	Teklifsiz gidilmeyen komşu	1	383-384
5	Yakın komşu	7	68, 109, 273, 273-274, 318-319, 323, 323
6	Yan komşu	2	108, 108
7	Yaşlı komşu	2	353, 358
8	Yüzsüz komşu	1	109
	Toplam	18	

Tablo 1’de görüldüğü üzere *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek*’te; hasta(lanmış) komşu, iyi komşu, öbür komşu, teklifsiz gidilmeyen komşu, yakın komşu, yan komşu, yaşlı komşu ve yüzsüz komşu olmak üzere toplam sekiz komşu tipinin farklı sıklıklarda geçtiği tespit edilmiştir. Yakın komşu, 7 geçiş sıklığı ile ilk sırada yer alırken hasta(lanmış) komşu, öbür komşu, teklifsiz gidilmeyen komşu ve yüzsüz komşu 1 geçiş sıklığı ile son sırada yer almaktadır.

Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek’te komşuluğa ilişkin ifadeler şu şekildedir:

1. “Gelenekçi-kötü anneler bencildiler. Çocuklarını kahvaltıdan sonra hemen sokağa kışkışlar, hiç ilgilenmezlerdi. Böyle anneleri olan çocuklar acıkınca eve gidip bir şeyler yemek isterler, ama anneleri komşuda çene çalıyor olurdu” (Tunç, 2018: 23-24).

2. “Kış gecelerine tat veren akşam oturmalarından vazgeçildi, komşular bir araya geldiklerinde ortaya çıkan iskambil kağıtları çekmecelerde unutuldu, sinemalar kapandı, kızlar nakışlarını gündüz işler, babalar gazetelerini ‘dairede’ okur oldular” (Tunç, 2018: 103).

3. “Hâli vakti yerinde olup komşularından, ahabplarından önce televizyon almış olan aileler; bu yeniliğin öncüsü olma gururunu yaşadılarsa da, evlerinde ayaklarını uzatıp rahatça televizyon seyredemediler” (Tunç, 2018: 104).

4. “Mahallede herkesten önce televizyon aldıkları için kurumla gezinen öncü ailelerin evleri, televizyon seyretmeye gelen komşularla, ahabplarla, habersiz gelen akrabalarla dolup taşmaya başladı” (Tunç, 2018: 104-105).

5. “Aileler, komşular arasında küslükler görüldü, bozulan dostluklara rastlandı. Televizyon seyretmek için çağrılmadan gitmeyi onurlarına yediremeyen aileler, televizyonları olup da, kendilerini davet etmeyen komşularına, ahabplarına küstüler” (Tunç, 2018: 106).

6. “Böyle fakir ama gururlu aileler meraktan çatlasalar da, televizyon almış olan ahabplarına çağrılmadan gitmezlerken, hem fakir, hem gurursuz aileler televizyonlu komşularını hayatlarından bezdirdiler” (Tunç, 2018: 106-107).

7. “Kimin nereye, neden, ne zaman, kiminle gittiğini bilmek her komşunun "üstüne vazife" sayıldığı için, evlerin kimseye haber verilmeden sessizliğe gömülmesi hiç de doğal karşı-

lanmazdı. Dantel torbası kolunda, çocukları yanında olan komşu Zengin ve Yoksul'u seyretmek üzere gittiği televizyonlu evin kapısını uzun uzun çalardı” (Tunç, 2018: 108).

8. “Tehlikeli olan bu manidar konuşmaların uzaması ve içlerinden bir aklıevvelin çıkıp "Başlarına bir şey gelmiş olmasın sakın?" diye sormasıydı. Bu aşama her zaman yaşanmaz, yaşandığı zaman televizyonlu ailenin gece keyfi başlamadan biterdi. Yeteri kadar çalınıp kırılacak hale gelmiş kapı sanki duyulmamış gibi camlara manasızca küçük taşlar atılır, ev halkına seslenilir, bu arada tüm komşular bu garip yokluktan haberdar olurlardı” (Tunç, 2018: 109).

9. “Bizim Sokak formatı dışarıdan alınmış, ama yerli malı bir programdı. Her hafta bir harfin tanıtıldığı bu program, stüdyoda hazırlanmış bir sokak dekorunda geçiyor, sütçüden komşulara kadar birçok sakin sokağın günlük hayatını dramatize ederken, alfabenin harfleriyle ilişki kuruyorlardı” (Tunç, 2018: 127).

10. “İnsan insanla varoluyordu. Aileler büyüktü, akrabalar çoktu. Komşular önemliydi, oturulan sokaklar, mahalleler ait olunan mekanlardı” (Tunç, 2018: 247).

11. “İşyerinden arkadaşlık, okul arkadaşlığı, komşu çocukları arasında bir aşk söz konusuysa, bunun adı tanışarak, hatta sevişerek evlenme idi” (Tunç, 2018: 264).

12. “Komşuların, hatta yakın akrabaların bile yatak odasına izinsiz girmeleri hoş karşılanmazdı” (Tunç, 2018: 311).

13. “Yakın akrabalar bebeğe altın takarlar; konu komşu, ahbablar elde örülmüş bebek hırkası, patik gibi giyecekler ya da dönemin adeti olduğu üzere etrafı oyalanmış havlu, elbiselik kumaş gibi şeyler getirirlerdi” (Tunç, 2018: 312).

14. “Evde biri öldüğü andan itibaren kırkı çıkana kadar televizyon ve radyo açılmaz, gülüşülmez, eğlenilmez, müzik dinlenmezdi. Aile ve yakınları yas tutarlar, en azından bir on gün kadar ölü evinin yakınında bulunan komşularda da alenen müzik dinlenmez, radyo televizyon açılmaz, açılrsa da sesi çok kısılır, ölü evine karşı saygısızlık etmemek gerektiği düşünülürdü” (Tunç, 2018: 318).

15. “Uzak yerlerden cenazeye gelmiş misafirleri ağırlamak, onlarla ilgilenmek komşuluk vazifesiydi. Komşuların genç kızların başsağılığına gelen misafirler için sofrayı kurup kaldırırlar, bulaşıkları yıkarlar, çay ve kahve yaparlar, hizmette kusur etmezlerdi” (Tunç, 2018: 321).

16. “Ölünün defnedildiği gün en son giydiği ayakkabıları kapının önüne konur, cenazeden sonra çamfıstıklı irmik helvası yapılır, konu komşuya eve gelen misafirlere ikram edilirdi. Ölünün ardından yapılan helvayı yemenin sevap olduğuna inanılırdı. İlk birkaç günden sonra şok geçer, hayat yavaş yavaş eskiye döner, ama komşular bir hafta boyunca cenaze evinden ellerini çekmezlerdi” (Tunç, 2018: 322).

17. “Pek varlıklı olmayan, mütevazı ama dindar evlerde yedi gece boyunca Kuran okumayı bilen bir akraba ya da komşu bu işi üstlenirdi” (Tunç, 2018: 322).

18. “Limonata için evdeki bardaklar sayılır, elbette eksik gelir, komşulardan bardak, çanak toplanır, bunlar mutfak tezgahına yığılır ve mevlit boyunca ikramı yapacak olan genç kızlar harıl harıl çalışmaya başlardı. Plastik bardakların, plastik çatalların ve kağıt tabakların bulunmadığı yıllardı, sonraki yıllarda, komşulardan alınan bardak ve tabakların yerini kullanılıp atılan plastikler aldı. En güzel yerler hafız hanımlara ayrılır, misafirler itibarlarına göre oturtulurlardı. Kendini aileye yakın sayan komşular, ahbablar ve akrabalar ev sahibi görevi üstlenirler, itibarlı yerleri misafirlere bırakıp kapı ağzında, kenarda köşede kendilerine yer bulurlardı” (Tunç, 2018: 324-325).

19. Mevrit başladıktan bir süre sonra gülsuyu ikram edilirdi. Bunun için gülabdan denilen kaplar vardı, ama sadece fazla dindarların evinde bulunurdu. Civar komşularda varsa, mevrit evine bir gülabdan getirilir, yoksa cam şişeye doldurulmuş gülsuyu misafirlerin avuçlarına kolonya gibi serpilirdi (Tunç, 2018: 325).

20. “Oruç tutulan evlerde sahura kalkılır, davulcu kapının önünden geçse bile belki duymayız diye çalar saatler kurulurdu. Sahura kalkacağı bilinen, ama vakit geldiği halde hala ışığı yanmamış olan evlerin kapıları çalınır, uyuyakalmış komşular uyandırılırdı” (Tunç, 2018: 330).

21. “Hurmasız yıllarda siyah zeytinle oruç açıldıktan sonra su içilir, yemeğe çorba ile başlanırdı. İftar sofralarında ne kadar kalabalık olunursa, o kadar sevap kazanılacağına dair yaygın bir inanç olduğu ve hayat olabildiğince birlikte yaşadığı için, her aile maddi gücü ölçüsünde akrabalarından başlayarak ahbablarını, konu komşuyu, muhtaç olduğu bilinen yoksulları sırayla iftara davet ederdi” (Tunç, 2018: 332).

22. “Yemekten sonra mendiller, çoraplar paketlenir, harçlık dağıtmak için para bozdurulması unutulmuşsa kıyamet kopardı. Hemen çare aranır, henüz kapanmamış bakkala bir koşu gidilir veya konu komşuya bozuk para sorulurdu” (Tunç, 2018: 336).

23. “O gün (bayram günü) ailenin en yakın akrabaları dolaşılır, dayılardan, amcalardan, eniştelere, dedelerden yüklü miktarda harçlık alınır. İyi aileler çocuklarının ancak yakın akrabalarından harçlık almalarına izin verirler; konu komşudan, ahbablardan, hele tanımadık kişilerden harçlık alınmasına asla izin vermezlerdi” (Tunç, 2018: 338).

24. “O yıllarda bilinen kurban dağıtma usulüne göre, etin üçte biri eve ayrılır, üçte biri konu komşuya ve akrabalara, kalan üçte biri de yoksullara dağıtılırdı” (Tunç, 2018: 341).

25. “Dindar aileler için kandil gecelerinin bayramlar kadar büyük önemi varken, dindar olmayan aileler kandili, komşunun helva veya lokma getirmesiyle hatırlarlardı. Akşam yemeği için evde hazırlık yapılırken kapı çalınır ve her zaman başı açık gezen komşu kadın, saçını bir örtüyle şöyle bir örtüvermiş olarak, elinde tepsiyle kapıda görünür, tabaklardaki çamfistıklı irmik helvası, un helvası veya lokma, kandili hatırlatırdı” (Tunç, 2018: 342).

26. “Muharrem ayında aşure yapmak, lezzetli bir gelenektir. On-on iki gün boyunca hemen her gün bir komşudan aşure gelirdi. Kimi komşunun yaptığı aşureye doyum olmaz, kimininki doğrudan çöpü boylardı” (Tunç, 2018: 343).

27. “Her mahallede her isteyen tavuğunu kesecek biri bulunurdu. Tavuğu bedelsiz kesip sahibine teslim edene, başı sıkışınca yardım edilirdi. Komşuluk böyle günler için vardı” (Tunç, 2018: 363).

28. “Küçük şehirlerde sıcak yaz günlerinde ve akşamlarında gidilecek fazla bir yer olmaz, ‘hava almak’ için ailecek veya konu komşuyla birlikte çay bahçesine gidilirdi” (Tunç, 2018: 375).

29. “Saksı çiçeği satın alınmaz, komşudan veya ahbaptan alınan bir kökten, çelikten, tohumdan üretilir, bedava üretmek varken, dünyanın parasını verip saksı çiçeği almayı akıllar kabul edemezdi” (Tunç, 2018: 393).

30. “Her istenen dakikada sokaktan kalaycı geçmez, bu yüzden yolu gözlenir, komşulara ‘aman görürseniz haber verin’ diye tembih edilirdi” (Tunç, 2018: 436).

31. “70’lerde aşk demek biraz da mektup demektir. Aşklar mektupla başlar, mektupla alevlenir ve yine mektupla biterdi. Dönemin en meşhur şarkılarından biri de Son Mektup’tu. ‘Biliyorum ayıracak bu son mektup ikimizi / Bu son mektup koparacak yıllar süren sevgimizi.’ Aşklar kapı komşu değilse, aşk ve mektup ayrılmaz ikilidir” (Tunç, 2018: 446).

Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek'te bir özne olarak komşunun toplumsal hayattaki görev ve sorumluluklarına ilişkin 31 farklı ifade tespit edilmiştir.

Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek'te komşu, sohbet edilen; ihtiyaç duyulduğunda el becerisinden faydalanılan; bir araya gelmek için zaman ayrılan; ahbab, akraba ve aileyle bir tutulan; masa, sandalye, kap kakak ve televizyon gibi eşyalarından faydalanılan; komşusu hakkında bilgi sahibi; olumsuz durumlarda komşuları hakkında haberdar edilen; yaşadığı mahallenin bir sakini; zaman zaman çocukları arasında aşk yaşanan; ihtiyaç durumunda (nişan vb.) börek açıp tatlı yapan, ortalığı toplayan, dağ gibi bulaşıkları yıkayan; nişan organizasyonunda kaç kişinin geleceğini tespit eden; komşularının acılı zamanlarında (cenaze gibi) saygı gösteren ve evde doğan ihtiyaçları gideren; uzak yerlerden cenazeye gelenlerle ilgilenen; bir hafta boyunca cenaze evinden ellerini çekmeyen; mevlit zamanlarında aileye destek olarak ev sahibi görevi üstlenen; sahura kalkacağı bilinen, ama vakit geldiği hâlde hâlâ ışığı yanmamış olan evlerin kapılarını çalarak uyuyakalmış komşularını uyandıran; komşularını iftara davet eden; bayramlarda gelen çocuklara para vermek amacıyla bozuk para için kendisine başvuru; bayram günü çocukların kendisinden para almasına müsaade edilmeyen; kurban payının üçte birinin dağıtıldığı kimselerden; kandil gecelerini, helva veya lokma ikramıyla komşusuna hatırlatan; muharrem ayında aşure getiren; yaşlı komşularına tarhana getiren; pazara gidemeyecek kadar hasta veya yaşlı komşulara uğrayıp bir istekleri olup olmadığını soran; tavuk kesmek gibi işlerde de yardımcı olan; sıcak yaz günlerinde birlikte çay bahçesine, gündelik oturmalara gidilen; saksı çiçeği için kendisinden kök, tohum alınan; ihtiyaç duyulan kalaycı gibi kimseleri görmesi hâlinde haber vermesi için tembihlenen; bazen de âşık olunan ve mektup yazılan kişidir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Ayfer Tunç tarafından kaleme alınan *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek* adlı kitaptaki komşu ve komşuluk algısının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda adı geçen eser incelenerek komşu ve komşuluğa ilişkin çeşitli çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır.

Kitapta, komşu tiplerine ilişkin on bir ifadeye, komşuluğa ilişkin de otuz bir ifadeye rastlanmış ve söz konusu ifadeler bağlamlarına göre bazen birkaç cümleyle birlikte araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulmuştur.

İncelenen kitapta komşu ve komşuluğun etraflıca ele alındığı görülmüştür. 1. Hasta(lanmış) komşu, 2. iyi komşu, 3. öbür komşu, 4. teklifsiz gidilmeyen komşu, 5. yakın komşu, 6. yan komşu, 7. yaşlı komşu ve 8. yüzüstü komşu olmak üzere toplam sekiz komşu tipinin farklı sıklıkta geçtiği tespit edilmiştir. Yakın komşu, 7 geçiş sıklığı ile ilk sırada yer alırken hasta(lanmış) komşu, öbür komşu, teklifsiz gidilmeyen komşu ve yüzüstü komşu 1 geçiş sıklığı ile son sırada yer almaktadır.

Araştırmada tespit edilen komşu tiplerinden 5'inin (iyi, teklifsiz gidilmeyen, yan, öbür, yaşlı) Özkan (2022) tarafından hazırlanan çalışmadaki komşu kavramıyla birlikte kullanılan ön adlara eklenmesi gerekmektedir.

Ayrıca komşuların; doğum, nişan, cenaze, mevlit, Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı, muharrem ayı gibi önemli zamanlarda komşularına yardımcı olduğu, çeşitli ifadeler aracılığıyla okurlara aktarılmaktadır.

Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek'te komşuluğun her ne kadar güzelliklerine değinilmiş olsa da toplum hayatına televizyonun girdiği ilk zamanlarda maddi durumu televizyon almaya elverişli olmayan komşuların televizyon seyretmek amacıyla davet edilmelerinin beklendiği, davet gerçekleşmezse kısa süreli küslüklerin yaşandığı da belirtilmektedir.

Sonuçta bir olgu olan ve komşularla kurulan ilişkilerden hareketle tanımlanabilen komşuluğun incelenen kitapta birçok yönüne değinildiği, Türk toplumu için önemli değerlerden biri olduğu ve birçok konuyla ilişkili bir değer olarak ortaya konulduğu görülmüştür.

Yazarların Katkı Oranı

Bu makalede 1. yazar %60, 2. yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu makalede çıkar çatışmasına dair herhangi bir durumum bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Buhurcu, Y. (2020). Emmanuel Levinas'ta komşuluk kavramı. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2, 150-168.
- Çintaş, D. (2009). İbrahim Zeki Burdurlu'nun eserlerinde çocuk eğitimi ile ilgili evrensel değerler. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirkol, R. (2021). Değerler eğitimi bağlamında Araba Sevdası romanının Türkçe öğretiminde kullanılabilirliği üzerine bir inceleme. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gündüz, M., ve Yıldız, M. (2008). Türk yazılı kültüründe komşuluk. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(25), 123-138.
- <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 01.12.2022).
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Memişoğlu, S. (2019). Türkçe öğretiminde değerler eğitimi bağlamında Refik Halid Karay'ın hikâyelerinin analizi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Menteşe, M. (2022). Divan şairinin zihin dünyasında komşuluk biçimleri. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8(2), 1692-1712.
- Özkan, B. (2022). *Türkiye Türkçesinde adlarla ön adların birliktelik kullanımı ve eş dizimi sözlüğü: Derlem tabanlı bir uygulama*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011). Türkçe sözlük (11. baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Tunç, A. (2018). *Bir mâniniz yoksa anneler size gelecek (70'li yıllarda hayatımız) (15. baskı)*. İstanbul: Can Yayınları.
- Yıldırım, M. (2017). Pakize Özcan'ın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Elazığ: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.